

OPBOUW

WEEKBLAD TOT OPBOUW VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

uitgave van de gereformeerde persvereniging „opbouw“

De wijngaard en het oude liedje

... Een mens plantte een wijngaard...
en verhuurde die aan pachters...

Markus 12 : 1-5

... Mijn geliefde had een wijngaard...

Jesaja 5 : 1-7

... Vele herders hebben mijn wijngaard verwoest...

Jeremia 12 : 10

Het had een sensationeel verhaal van de voorpagina kunnen zijn, die laatste gelijkenis van de Here Jezus aan het adres van overpriesters, oudsten en schriftgeleerden. Maar daarvoor is het toch feitelijk iets té ongelooflijk. Een enkele keer hoor je dat: een vertrouwde employé, jarenlang in dienst; en dan: oplichting, valsheid in geschrifte, verduistering, misbruik van vertrouwen, uitspraak over veertien dagen. Maar dat iemand de hele záák steelt, — dat is zelfs voor de sensatiepers ongehoord, ongelooflijk.

En dát is nu toch precies wat er gebeurt in het verhaal dat Christus Israëls leiders vertelt. Ongehóórd! Het is dan ook geen gewoon verhaal dat Jezus vertelt, en zéker geen verhaal van de 'wereld'. Ook in deze dingen gaan de kinderen dezer wereld met veel meer overleg te werk dan zij die groepen zijn als kinderen van het licht, blijkbaar. Wereldlingen huiveriger voor de justitie dan kerkmensen voor het oordeel van de Zoon des mensen....

Het ongehoorde verhaal van Christus is dan ook een verhaal van de Kerk, het volk van God. Een karakterschets van de geschiedenis der kerkzonde. De gelijkenis van de Here is in zekere zin niet nieuw ook. Dat hebben de mannen die voor Hem stonden, schriftgeleerden o.a., direct gehoord in zijn opzet van de gelijkenis. Het was een oud lied, uit de hun bekende Schriften. Jesaja 5: ik wil het lied van mijn geliefde zingen.... Mijn geliefde had een wijngaard op een vruchtbare heuvel; hij spitte hem om, zuiverde hem van stenen, beplante hem met edele wijnstokken, bouwde daarin een toren en hieuw ook een perskuip uit. Bijna dezelfde woorden bezigt Jezus: hij plantte een wijngaard, zette er een heg omheen, groef een wijnpersbak en bouwde een toren. En de schriftgeleerden kennen allemaal het eind van dat lied: Hij verwachtte goed bestuur, maar zie: het was bloedbestuur. Rechtsbetrachting, maar zie: het was rechtsverkrachting.

Misschien hebben ze — hier in de tempel waar rabbi Jezus zo tégen hun wil preekt — ook wel gedacht aan de woorden uit de tempelpreek van die andere lastige profeet: Jeremia. Er is trouwens ook veel overeenkomst tussen Jeremia's tempelprediking en die van Christus. Wie het leest geve daarop acht.

In ieder geval: hun gedachtenassociatie als de Here spreekt over de wijngaard is juist. Kán ook moeilijk anders zijn. Tóch koos de Here bij al deze schriftuurlijke

scherpte van zijn laatst appèl op Israëls leiders de vorm van de gelijkenis. Want het gaat Hem er niet om, hun met gelijke munt te betalen. Om op zijn beurt hèn ten val te brengen in de ogen van de scharen. Het gaat Hem niet om voordeel in het debat. Zijn laatst appèl is bijbels-scherp, maar de gelijkenisvorm geeft het iets sparends. Nóg zóekt Christus deze kerkedienaars! Als zij ten val komen als misdadige dienaars tegenover Gods volk, doen ze dat zichzelf aan door de verwerping van de Christus. In de gelijkenisvorm spaart Hij hen enigszins. En ook dat maakt zijn Woord tot een klemmend appèl, zijn laatste....

Het verhaal van de zonde der dienaren van God voor Israël. Want die is in de Kerk steeds weer het oude lied, met een refrein als van Jerobeam die Israël zondigen deed. En zolang er een Kerk is, en God haar mensen als dienaren geeft, is dit verhaal niet uit.

Hoort U maar. Iemand plantte een wijngaard, zette er een heg omheen en groef een wijnpersbak en bouwde een toren. De Here laat er geen seconde twijfel over bestaan dat deze man álles heeft gedaan om wat van die wijngaard te maken. Planting, bescherming, alles is met de grootste zorg opgezekt. En het lijdt verder geen twijfel: die wijngaard is en blijft van die man; dáárom spaart hij kosten noch moeite.

En hij verhuurde die aan pachters. Stelt U zich dat vooral niet zo voor als pacht hier in Nederland, waarbij de pachter behoorlijk vrij man is. Misschien is beter de vertaling: hij gaf hem in handen van landarbeiders. Daar was wel een soort van overeenkomst bij, waarbij de pachters een gedeelte van de opbrengst, vaak in natura, aan de heer opbrachten. Maar dat was zelden meer dan de helft. Het was dus een eenvoudige belangengemeenschap: de wijngaard moest voldoen aan de bestemming van de eigenaar. En de vertrouwde pachters, die er hart voor hadden, konden het er zelf goed bij hebben.

Maar waar het om gaat is dit: het vertrouwen van de heer in zijn pachters.

Hij reist met een gerust hart naar het buitenland. Neen, U moet niet alle trekken van de gelijkenis overbrengen, alsof Israël een belangengemeenschap was tussen de Here en de priesters, b.v. En God vertrouwt menen zijn zaak wel toe, maar Hij geeft haar nooit uit handen. Het gaat hier om zijn goed vertrouwen: natuurlijk is het een voorrecht te dienen als vertrouwensmensen van een heer die zó'n wijngaard heeft aangelegd!

Ja het gaat hier over hun 'ambt'. Er is soms nogal wat te doen over 'het' ambt. Het woord 'ambtelijk' duikt op de merkwaardigste momenten in de lectuur van veel kerkmensen op, tegenwoordig. Maar hier staat dan toch te lezen dat de Here Jezus, bij wie door deze kerkeren zó hautain was geïnformeerd naar zijn bevoegdheid, hèn in hun 'ambtelijke' waarde laat! De waarde, de vertrouwenspositie van dienaar van God. Híj brengt hún ambt niet in discredit, en loochent het nog veel minder!

Dat is juist de schèrpte van Christus' Woord: gij zijt dienaren van de heer. Dát is hun bestaansrecht dat God de dienst uitmaakt, en dat zij die doen. Hun is grote verantwoordelijkheid toevertrouwd tegenover Gods eigendom, als knèchten! Dát vertrouwen hebben ze beschaamd, die verantwoordelijkheid niet geacht, die bestaat in knecht-zijn, het dienen van Gods koninkrijk. Waren ze gewóne dieven, het was erg. Maar nú is het veel erger, nu ze als knèchten misbruik gemaakt hebben van hun bevoegdheid en van wat God hun heeft toevertrouwd.

Want nu begint de tragedie voor de heer; geheel volgens afspraak stuurt hij op de juiste tijd iemand om van hen zijn aandeel in ontvangst te nemen. Maar de man komt onverrichterzake terug, geslagen. Een volgende vergaat het nog slechter; het resultaat blijft nihil. Een derde wordt gedood. Alle volgende afgezanten moeten het ontgelden. En de heer krijgt niets. Daar zet je nu een wijngaard voor op!

Ja, dit is het verhaal van Jeruzalem dat de profeten doodt. Een drama dat van kwaad tot erger kwam. Jerobeam en de man Gods uit Juda, gevolgd door Achab en Elia. Maar dat is het einde niet. Denk aan Jeremia en Zacharia. Denk liever aan ál het rechtvaardige bloed, dat vergoten werd op de aarde, van het bloed van Abel, de rechtvaardige tot het bloed van Zacharia de zoon van Berechja, die ze vermoord hebben tussen het altaar en het tempelhuis (Matth. 23 : 35). Pachters, gezalfde koningen en priesters, hebben Gods afgezanten met lege handen weggestuurd, gesmaad, gedood. In naam van... ja van wát? Hun 'ambt', hun politiek, hun godsdienst, hun invloed, hun zeggenschap. Allemaal 'hún' zaken ten koste van die van God. En daar ziet U nu dat Christus het heeft over de tragedie van de ambtsverdwazing. God had in de oudtestamentische Kerk knechten, pachters. En vandaag wordt zijn rijk nóg bevolkt en gediend door allemaal knèchten, gespecialiseerd (bizonder) of minder gespecialiseerd. Wanneer begon de ellende, en begint ze steeds weer opnieuw? Als de knechten, die er zijn om Gods zaak te dienen, hún zaken gaan doen! Het kán zo bruut als Achab het deed tegen Elia. Ook 'vromer', zoals de moordenaars van Zacharia. Het is altijd weer Jeruzalem dat de profeten doodt! Waar pachters Gods wijngaard aan zich trekken, hun belang in Gods rijk zoeken. „Onze Kerken“, zeggen we dan. Zelden in hard egoïsme. Meestal menend Gode een heilige dienst te bewijzen: ambtsuitoefening!

Hoort U wel? Het oude liedje. Maar het is niet úft daar bij die mannen die voor Jezus staan, zie Matth. 23 : 34. Dit blijft Jezus' appèl op een Kerk vól dienaars, die misschien wel discussiëren over... het ámbt! Eerlijk, ik kan het maar niet kwijt worden: dit appèl van Christus, zijn laatste....

„En leid ons niet in verzoeking, maar verlos ons van den boze...“

Zalk.

K. B. Holwerda.

Gevraagde discussie

(V)

N.a.v. dr J. Stellingwerff

Oorsprong en toekomst van de creatieve mens.

De hypothetische exege.

Volgens dr S. was Adam niet de eerste mens in chronologische zin. Evenmin als Genesis 1 : 26 vv. verhaalt ons Genesis 2 : 7 de schepping van deze individuele mens, maar daar wordt ons de aard van alle mensen beschreven, stof, en in verband met Genesis 3 : 19 ook vergankelijk en sterfelijk. 129. De mens Adam behoorde tot een geslacht, dat al een à twee miljoen jaren de aarde bewoonde en zijn plaatsing in Eden een gebeuren binnen het kader van een reeds aanwezige mensheid, 138, niet het begin, maar een nieuw begin als later bij Noach, Abram en Mozes. 139. Toen de Here God deze mens Adam plaatste in de hof in het delta-gebied van Tweestromenland, is God zich aan hem gaan openbaren. 131. Buiten die hof leefden de andere geslachten voort zonder de openbaring door 't Woord: over die mensheid, Chinezen, Indianen en Germanen zwijgt de Schrift, en eerst later komen ze als vreemde takken voor, die op de stam van Israël worden geënt. 140. Dr S. waarschuwt voor de mogelijke conclusie dat men hier zou denken aan de speculatie over de pre-adamieten: immers deze laatsten werden niet als mensen in de volle zin des woords beschouwd, en volgens dr S. stamden Adam en Eva juist uit dat voorgeslacht, 139, en bleven ze met die mensheid verwant.

Adams vrouw is niet werkelijk uit zijn rib geschapen, maar evenals Adam uit twee ouders geboren en na Adam naar de hof van Eden gebracht. Het verhaal van haar 'schepping' is „een beeld van het uitgebeelde”: dat zij aan Adams zijde moest leven of liever van de algemeen menselijke regel dat de vrouw de man ter zijde staat. 130/131.

De winst

De schrijver boekt hier voor zich de winst dat hij, de plaatsing van Adam en Eva in Eden stellend ± 6000 voor Christus en op die tijd ook het begin van de openbaring aan deze mensen, ruimte krijgt voor de hypothese dat de mensen reeds een à twee miljoen jaren op aarde woonden.

Vragen

Dr S. zou zijn hypothetische exege gaarne onderzocht zien door oud-testamentici. 139. Ook de nieuw-testamentici moeten er aan te pas komen, omdat zijn hypothetische exege berust op gegevens over de ouderdom der mensheid en het bestaan van volkeren, die buiten de historische kennishorizon van Jezus, de discipelen en Paulus lagen en buiten de religieuze horizon der openbaring. 140.

Hier rijst de vraag: welke oud-testamentici en nieuw-testamentici wil dr S. te hulp roepen? Er zijn er heel wat, aan wie ik de titel niet zou durven ontzeggen, maar die religieus niet betrouwbaar gebleken zijn. Bovendien: moet de wetenschap hier de dienst uitmaken? De taalwetenschap, de geschiedeniswetenschap, de door dr S. ook genoemde theologie en dogmatiek? Hier denk ik aan de in mijn eerste artikel reeds genoemde kwestie van het „vakmanschap”, aan de brandende vraag of de Bijbel een mysteriegeschied is, dat zijn geheimen slechts prijs geeft aan de man, die haar met de sleutel der wetenschap opent, of de duidelijke Schrift voor de gemeente des Heren? De vrijheid der exege moet ook niet aan de ketting van de vaklieden gelegd worden. Daarmee is niet ontkend dat binnen de gemeenschap der heiligen zeker geprofiteerd kan worden van de kennis dezer vakmensen.

Voorts vraagt men zich af, indien dr S. deze hulp troepen ter assistentie wil roepen, waarom hij daar niet liever mee begonnen is?

En om nu tot de zaken zelf te komen: dr S. brengt ons met zijn hypothese in tal van onontwarpbare moeilijkheden.

De niet-adamietische mensheid a-religieus?

Dr S. ontkent natuurlijk niet dat de mensheid waaruit Adam genomen is behoort tot de schepping. Hij zal ook niet ontkennen dat deze vóór

Adam, tijdens Adam en ook na hem levende mensen geschapen werden „naar Gods beeld en gelijkenis”. Doch áán deze mensen, als b.v. de Chinezen, de Indianen en Germanen is geen openbaring geschied voor en aler tot hen het evangelie van Christus kwam en komt. Er zijn en waren dus vóór en na Adam mensen, naar Gods beeld geschapen, maar zonder dat God zich áán hen openbaarde, dus zonder kennis van God en zonder kennis van zichzelf en van de wereld waarin zij leefden en leven, zonder kennis van de religieuze betrekkingen tussen God en hen.

Die mensen zijn dus a-religieus, het welgelijkend beeld van een God, die ze niet kennen en zonder dat ze daar weet van hebben, zonder dat ze ook kennen de opdracht zich als zodanig te gedragen.

Dat ze intussen niet a-religieus zijn blijkt uit hun gruwelijke afgoderij met alle daaraan verbonden gruwelijke zonden: daarvan hebben ze echter, hoe krom en verkeerd ook, weet: hun geweten blijkt te werken, Rom. 1 : 8-32. Het feit dat ze God niet kennen is dan, als dr S. gelijk heeft, geen zonde, geen opstand tegen God, niet het gevolg daarvan dat zij de kennis van God verwerpt achtten en verworpen hebben, Rom. 1 : 28 — maar gevolg van het feit dat God zich nimmer áán hen heeft geopenbaard en Gods toorn over die mensen is, zacht gezegd, onbillijk en hun overtreden geen schuld.

Of geldt hetgeen Paulus in Romeinen 1 over de heidenen schrijft — en op vele andere plaatsen — slechts de mensheid voor zover ze uit Adam is voortgekomen en voor zover áán haar openbaring door 't woord is geschied? Niet de Chinezen, Indianen en Germanen? 140.

Maar dan blijft ook op het standpunt, het hypothetische, van ds S., dat er voor (tijdens en na) Adam mensen hebben geleefd, die geschapen naar Gods beeld, bij gebrek aan Godsopenbaring áán hen, God en zichzelf niet hebben gekend. En wat nu die schepping naar het beeld Gods ook betekenen moge, ze duidt in elk geval een geheel enige betrekking aan tussen God en al wat mens is, zeker in oorspronkelijke zin, en dus, naar Stellingwerffs hypothetische exege, een religieuze verhouding zonder, alleen door openbaring van God te verkrijgen en verkregen, religieuze zelfkennis.

De proloog van Johannes.

Wat blijft er op dit standpunt over van de universele betekenis van de proloog van het evangelie van Johannes: „In den beginne” — het begin van Genesis 1 : 1 en volgende verzen, dus toen God de hemel en de aarde schiep — „was het Woord”, door wie God zich geopenbaard, gesproken heeft, er al „en het Woord was” niet aan de kant van de schepselen, maar aan de kant van, „bij God, en het Woord was” zelf ook „God. Alle dingen zijn door het Woord” — met de Vader de Schepper der wereld — „geworden en zonder dit is geen ding geworden, dat geworden is”. Hij is de Schepper van alles. „In het Woord”, dat immers alle dingen draagt, „was” voor alle schepsel, dat zonder de band aan Hem niet zijn, niet bestaan en niet gedijen kan, „leven en het leven was het licht der mensen”, Hij was hun Raadsman en Vriend en bleef dat, ook toen door hun schuld de duisternis viel: „en het licht schijnt”, bleef schijnen, „in de duisternis en de duisternis heeft” — hoe ze ook poogde dat licht te doven — „het niet overweldigd”. . . . „Het waarachtige licht, dat iedere mens”, wie hij ook zij, „verlicht, was” in de dagen van Johannes de Doper komende in de wereld. „Hij was”, hij verbleef drie en dertig jaar lang „in de wereld”, onder de mensen, die Hij zelf mede geschapen en als hun Raadsman en Vriend had geleid, „en de wereld was door Hem gemaakt”, maar wat hield die wereld zich vreemd: „de wereld” der mensen „heeft Hem niet meer gekend”.

Volgens deze proloog van Johannes was het Woord, dat in zijn dagen vlees is geworden, Jezus Christus, in den beginne niet slechts de Schepper der mensen, maar ook hun Licht, het Licht, dat hen leidde, hun Raadsman en Vriend. Maar volgens dr S. was Hij in dat begin wél de Schepper aller mensen, maar slechts voor Adam en Eva, slechts voor deze twee uit de wereld uitverkoren en in Eden geplaatste mensen, het Licht. Immers volgens hem is slechts aan deze twee openbaring Gods geschied. Maar Johannes

zegt: de Schepper der mensen was ook het Licht der mensen: Hij heeft in den beginne alle mensen geschapen en alle mensen verlicht.

De „eerste” mens

Adam was volgens de hypothetische exege van dr S. niet de eerste mens in chronologische zin. Van die eerste mens weten we niets. Zelfs wordt uit hetgeen dr S. schrijft niet eens duidelijk of er, één à twee miljoen jaren voor Adam, ooit zo'n eerste mens is geweest, de stamvader van alle mensen, die na hem de aarde bewoonden en bewonen. Het wordt uit zijn boek helemaal niet duidelijk of ons geslacht één of meerdere stamvaders heeft gehad: de vraag van de monogenetische of de polygenetische oorsprong van ons geslacht blijft in het duister. Immers volgens dr. S. beschrijft ons Genesis 2 : 7 niet de schepping van de individuele mens Adam, ook niet die van een een à twee miljoen jaren voor hem levende eerste mens, maar dat vers „alzo is de mens geworden tot een levende ziel” openbaart ons slechts het menszijn van alle mensen, niet de schepping van aller stamvader, maar de aard aller mensen: „kleiaarde” (!), stof, en in verband met Genesis 3 : 19 vergankelijk en sterfelijk.

Adam is niet, volgens dr. S., de eerste mens in tijdrekenkundige zin, dus ook niet in genetische zin. Adam is volgens hem slechts de „eerste” mens in de zin van „Representant van alle mensen, tenminste van zijn nageslacht en allen, die het Evangelie ontvangen.” En volgens hem moet de gedachte prijs gegeven worden, bij deze onderstelling van een historische Adam, aan een erfzonde en erfschuld op grond van de positie van Adam als lijfelijke stamvader van alle mensen.

De erfzonde

Voor de zaak die ons hier bezig houdt is dit hoofdstuk niet zonder betekenis. Het gaat in de door dr S. hier aangeroerde zaak over hetgeen prof. dr. S. Greijdanus eens formuleerde als „de toerekeningsgrond van het peccatum originans”, de vraag: op welke grond heeft God de zonde van Adam toegerekend aan zijn nageslacht? Greijdanus schreef daar een dogmaticale studie over. De zaak is voor de gereformeerde dogmatiek van bijzonder belang. Ook in de Christologie: waarom werd aan de Christus de zonde onzer eerste voorouders niet toegerekend? De Gereformeerden waren en zijn — trouwens niet zij alleen — het er over eens dat deze vrijheid van de erfzonde bij de Middelaar gegeven is met de heilige ontvangenis en geboorte van Christus, het „ontvangen van de Heilige Geest en geboren uit de maagd Maria”. Maar bij de uitwerking van dit dogma gaan Kuyper en Bavinck b.v. nog weer eigen wegen. Bij Bavinck heeft het feit dat de man, i.c. Jozef van deze ontvangenis was uitgesloten overwegende betekenis: „Deze uitsluiting van de man bij zijn ontvangenis bewerkte tevens dat Christus, als niet in het werkverbond begrepen, ook vrij bleef van erfschuld en daarom ook naar zijn menselijke natuur vóór en na zijn geboorte van alle smet der zonde kon bewaard worden. Als subject, als Ik, was hij niet uit Adam. . . . Niet Adam, maar God was zijn Vader.” Geref. Dogm. 4) III, bl. 277. Kuyper ontkent dat niet - Dictaten Dogmatiek Locus de Christo, pars secunda bl. 20 - maar het speelt bij hem niet zulk een beslissende rol.

Onze Gereformeerde belijdenissen zijn in deze heel wat soberder dan de diverse dogmatieken. Maar duidelijk is dat zij inderdaad verband leggen tussen het bederf van de natuur der mensen en onze lijfelijke afstamming van Adam. Heid. Cat. vr. en antw. 5: Onze natuur is boos en verkeerd geworden door de val en de ongehoorzaamheid onzer eerste voorouders Adam en Eva in het paradijs.

In vraag en antwoord 10 wordt gezegd dat de mens zichzelf en al zijn nakomelingen door het ingeven des duivels heeft beroofd van de hem door God geschonken gaven. De artikelen 14 en 15 van de nederlandse geloofsbelijdenis spreken niet anders, o.a.: Wij geloven, dat door de ongehoorzaamheid van Adam de erfzonde uitgebreid is geworden over het ganse menselijke geslacht. En art. 16 zegt dat het ganse menselijke geslacht door de zonde van de eerste mens in verderfenis en ondergang is. De dordtse leerregels gaan daarvan uit.

Dat alles is aan dr. S. natuurlijk bekend. Het is hem natuurlijk ook niet onbekend dat we hier te doen hebben niet maar met een thema uit de wetenschappelijke theologie, maar met een fun-

damenteel stuk van de leer der kerk en van de Gereformeerde belijdenis, van ingrijpende betekenis ook voor de leer der verlossing. Maar juist daarom versta ik niet de lichtvaardigheid, waarmee hij schrijft: „Maar wel moet de gedachte prijs gegeven worden, bij deze onderstelling van een historische Adam, aan een erfzonde en erfschuld op grond van de positie van Adam als lijfelijke stamvader van alle mensen. Over erfzonde en erfschuld kan men slechts (!) spreken op grond van de positie van Adam als verbondshoofd, ...” 139/140. Dr. S. spreekt hier van het prijs geven van „een gedachte”. Maar hier is de belijdenis, de leer der oecumenische kerk in geding. Toegegeven: zij zou kunnen falen. Maar dan dient dr. S. daar niet zo luchtig over te spreken op grond niet van de Schrift, maar van zijn hypothetische exegese!

En het wordt helemaal vreemd als dr. S. zo luchtig weg zegt: „In hoeverre Adam ook representant is geweest van zijn eigen voorgelacht en de vreemde volken, is niet te zeggen, omdat de bijbel over die volken zwijgt.” Ja, de hypothetische exegese van dr. S. zwijgt daarvan. Maar de Bijbel niet: hij onderwijst ons inderdaad geen land- en volkenkunde, maar betuigt en de genetische en de historische en de ethische en religieuze eenheid en solidariteit van heel het menselijk geslacht. En als dr. S. zegt: in hoeverre Adam ook de representant is geweest van zijn voorgelacht (!) en de vreemde, wyl niet uit hem voortgekomen volkeren, **weten we niet**, m.a.w. dat is een mysterie, dan zeg ik rustig: neen; dat is een mystificatie: Adam is dus mogelijk ook de representant geweest van zijn vóorgeslacht. Zou dan God die voorgelachten reeds bezocht hebben om de zonde van een nakomeling? Heel de leer der oecumenische kerk komt hier op losse schroeven te staan om een hypothese die dr. S. zich heeft laten opdringen door de geologische en de palaeontologische wetenschap.

Intermezzo

We maken hier een enkele tussenopmerking. Ziet dr. S. niet wat er hier voor de kerkleer en de rechte wetenschappelijke theologie niet alleen, maar ook overigens op het spel staat? Volgens zijn hypothese hangt de biotische en genetische eenheid van het menselijk geslacht in de lucht. Hij **veronderstelt** slechts „dat Adam en Eva een normale genetische relatie tot de overige mensen bezaten, dat in feite de mensheid uit één stam spruit.” 139.

Ook omtrent de religieuze eenheid van ons geslacht is er geen zekerheid, gelijk we reeds herhaaldelijk in deze artikelen lieten zien. Maar de leer van de oecumenische kerk, en de Schriften, waarop deze steunen, houden aan de eenheid des bloeds en de religieuze eenheid der mensen, aller mensen, vast. Die leer is een van de meest krachtige wapenen tegen alle rassenhoogmoed en rassenverachting, een van de sterkste stimulansen voor een christelijke maatschappijleer en een christelijk volkenrecht, vooral voor de zending: de solidariteit van zonde en schuld van héél Adams kroost, de belijdenis van een geestelijke eenheid, die door de zonde van Adam teloor ging en die de Christus kwam herstellen: om Joden en heidenen „tot één nieuwe mens te scheppen om de twee, tot één lichaam verbonden, weder (n.b. wéder!) met God te verzoenen.” Ef. 2 : 16. „Hij is uit de doden opgestaan om alles weder (n.b. wéder!) met zich te verzoenen door Hem.” Col. 1 : 20.

Dr. S. is natuurlijk vrij van elke rassenwaan. Maar wij doen goed als christenen in onze strijd daartegen niet de tak door te zagen waarop wij zitten.

Christus

Al is de grond voor de toerekening van Christus' gerechtigheid een andere dan die voor de toerekening van Adams zonde, ik wil er toch op wijzen dat het deel hebben aan Christus door Gods genadigde belofte, in het geloof omhelsd, en de gemeenschap des Geestes met Hem weliswaar niet berust op de gemeenschap des bloeds, maar toch ook niet zonder deze is. Hij is om ons door zijn dood en opstanding te verzoenen en ons door zijn Geest te doen opstaan uit de dood, onze broeder geworden, ons vlees en bloed, waarachtig mens. Hebr. 2 : 14.

Ik denk hierbij aan de beide geslachtsregisters van de mens Jezus Christus. Dat van Mattheus toont aan dat Hij de aan David, aan Israël, aan Abraham beloofde is: Abrahams zaad en Davids zoon. Het geslachtsregister van Lukas, die voor de heidenen schreef, gaat terug tot op Adam, die hier niet wordt getekend als de zoon van een vader en voorgelacht, wier verleden in de nevelen van nog vroegere tijden verloren gaat, maar Adam **was van God**: Christus is door zijn vleeswording gaan behoren tot de universele mensheid uit Adam.

G. Visee.

TE BERDE

In een vorig artikel hebben wij nader stil gestaan bij de argumenten voor en de bezwaren tegen de zgn. doorgaande reformatie.

Ik wil er in dit artikeltje nog iets over zeggen.

Als vrijgemaakten hebben wij in het algemeen wel oog gekregen voor de zwakheden van de christelijke organisaties van vóór de oorlog. Maar onze kritiek betrof niet het uitgangspunt van het christelijk organiseren, het betrof niet de algemeen geldigheid van de antithese, het betrof wel de vorm, de interkerkelijke, interconfessionele vorm, waarin het christelijk organiseren gestalte heeft gekregen.

Zo bouwden wij in vrijgemaakte kring na de laatste wereldoorlog aan het herstel, aan de reconstructie van de antithese-ideologie van vóór de oorlog, alleen stringenter doorgevoerd.

De antithese werd automatisch geponeerd tegenover iedere wereldse, neutrale organisatie; en aan de algemeen christelijke organisaties werd verweten dat zij ten diepste geen ernst maakten van de met de mond beleden antithese. Het vrijgemaakt-zijn werd sterk beleefd als een „anders zijn”, en noopte dan ook programmatisch tot een „ergens anders zijn”.

Het gevolg van de doorwerking van deze gedachtegang is echter geworden een volledig geïsoleerd worden en een zich nog steeds verder isoleren van de ontwikkeling in andere kerken en andere groeperingen.

Persoonlijk acht ik dit een enorm bezwaar van de zgn. doorgaande reformatie-ideologie. Want ik dacht, dat de problemen waarmee wij in eigen kring te maken hebben ten diepste dezelfde problemen zijn, waarmee men in andere kerken te doen heeft. Deze houden nl. verband met het wegvallen van de vaste kaders uit ons gemeenschappelijk persoonlijk leven, en het niet voorhanden zijn van nieuwe kaders.

Ieder, die in de tegenwoordige toestand van de Nederlandse christenheid wat méér ziet dan alleen maar afval, zal het geprogrammeerde vrijgemaakte isolement moeten betreuren.

Er is nog een ander zeer groot bezwaar te noemen tegen de doorwerking van de doorgaande reformatie: de schismatieke trekken die het heeft aangenomen. Vroeger is er heftig gediscussieerd over de vraag of een niet-vrijgemaakte wel lid kon worden van b.v. het G.P.V. Het is bepaald beangstigend dat men zich tegenwoordig om die vraag niet meer druk maakt - men is zo ingenieus geworden de samenwerking op andere manier te bewerkstelligen -, maar dat de problematiek in onze kerken wél betreft de vraag of een niet-G.P.V.-er nog wel volwaardig lid kan zijn van een onzer kerken.

Het zwaard waarmee wij ons sterk dachten te maken, heeft zich tegen onszelf gekeerd.

Maar het belangrijkste bezwaar tegen de doorgaande reformatie-ideeën acht ik toch wel het feit dat de geloofskracht, die erin opgesloten lag, zo langzamerhand wel verbruikt is. De antithese mag nooit zijn doel, zijn rechtvaardiging vinden in zichzelf. Als de antithese geladen is met geloofskracht, is het alleen maar een vorm waarin zich de confrontatie tussen de gemeente des Heren en de wereld afspeelt. Het gaat uiteindelijk om de prediking van het evangelie, om de communicatie van de heilsfeiten aan alle volken, te beginnen bij Jeruzalem.

Alleen indien het op vrijgemaakte basis organiseren aan dat doel dienstbaar is, heeft het zin. Maar indien dat niet het geval is, verliest het zijn betekenis.

v. O.

Gesprek over moderne literatuur

(IV)

Amice,

Voor mijn gevoel ga ik me nu in een zeer netelig vraagstuk storten. (Ik heb dat dan ook wijselijk voor het laatst bewaard!) Ik wil het nl. nog even hebben over die passages in „De hond met de blauwe tong”, waarin de woede van de hoofdpersoon tegen zijn vader zo ongeremd en onomwonden wordt geuit. Waarschijnlijk zullen dat voor veel mensen wel de meest schokkende en stuitende gedeelten zijn. Voor mij was dat in ieder geval wél het geval. Het gaat mij dan om de vraag, hoe wij deze agressie (als verschijnsel) moeten beschouwen; het probleem, of deze **wijze van uitbeelding** geoorloofd is, laat ik maar liever aan jou over.

Jaren geleden zijn er door psychologen in Amerika onderzoeken gedaan over het verband tussen frustratie en agressie. Met „frustratie” wordt dan bedoeld het tegenhouden, dwarsbomen van een bepaald streven. Duidelijk kwam toen naar voren, dat er tussen deze twee een positief verband bestaat, resulterend in de stelling: frustratie wekt agressie. Populair gezegd: wanneer ik met een werkje bezig ben, en ik word daarin gedwarsboomd, hetzij doordat het mij niet lukt, of doordat anderen mij tegenwerken, dan word ik boos; waarbij de intensiteit van de boosheid weer samenhangt met de intensiteit, waarmee ik aan het werken was. En niet alleen bij mensen is dit vastgesteld, maar ook bij dieren. Dit laat zien, dat het opkomen van woede bij frustratie niet iets is, wat afhankelijk is van onze wil, maar wat gewoon gebeurt. De energie van het streven verdwijnt niet, doordat hij wordt te-

gegehouden, maar wordt agressieve energie („energie gaat nooit verloren”).

We zullen in de eerste plaats dus agressie moeten behandelen als een **gegevenheid**, ongeacht de aard van de frustratie of de kant, waar deze vandaan komt. Dus óók, wanneer kinderen voor hun gevoel tegengewerkt worden door hun ouders. Het is heel „natuurlijk”, dat er dan boosheid ontstaat, en dit gevoel van boosheid is dan ook niet gelijk te stellen met „zonde”. (Nog eens extra straffen, omdat het kind „nog boos wordt óók”) lijkt mij derhalve niet terecht.

Nu is er uiteraard heel wat variatie in de wijze, waarop deze boosheid tot uiting komt. Een klein kind is in zijn woede totaal en ongeremd boos; zijn agressie-uiting is nog niet „aangepast” aan de buitenwereld. Bij een volwassene daarentegen is deze meer specifiek gericht en in een bepaalde vorm gegoten; b.v. verwijten aan het adres van degene, die de boosheid heeft opgewekt.

Wanneer echter systematisch het uiten van agressie wordt onderdrukt, heeft dit niet alleen tot gevolg, dat deze wordt opgekropt, en zo allerlei spanningen veroorzaakt, maar ook, dat het uiten van de agressie niet tot ontwikkeling komt. Wanneer er dan een uitbarsting komt, lijkt deze in veel opzichten nog op die van een kind. Vanuit psychologisch standpunt bezien zijn de agressieve passages in Wolkers' verhaal dan ook wel te plaatsen.

Misschien ga je je inmiddels verbijsterd afvragen, of alles, wat „invoelbaar” is, daarmee óók is goed te keuren. Waar blijft zo de menselijke verantwoordelijkheid? Nu, ik denk er niet aan om onze verantwoordelijkheid voor de ellende en de slechtheid in de wereld te ontkennen. Ik geloof, dat dit alles er is door onze zonde, en dat we er dus ook voor verantwoordelijk zijn.

Ik geloof óók, dat Gods wet tot liefhebben van God en de naaste, altijd en voor iedereen geldt. Het is echter, lijkt me, niet te ontkennen, dat de eisen, die wij stellen bij het positiveren van deze wet varieëren naar gelang de ontwikkeling van de mensheid en van de individuele mens.

In de tijd van Mozes werd b.v. de polygamie nog toegelaten; nu, in onze cultuur niet meer, omdat onze visie op het huwelijk zo is verdiept, dat we kunnen inzien, dat het huwelijk in zijn volheid alleen monogaam is te verwerklijken. We stellen aan een kind óók niet dezelfde eisen als aan een volwassene; we geven het de tijd hierna toe te groeien.

Zo kan het ook bij een gestoorde ontwikkeling van de agressie nodig zijn de eisen, gesteld aan de **uiting** van de agressie, af te stemmen op een lager ontwikkelingsniveau. Dat hoeft trouwens niet allen het geval te zijn bij stoornissen. Ook de normale ontwikkeling van een mens kent stadia, die er door gekenmerkt zijn, dat men "met zichzelf overhoop ligt". De puberteit is hiervan een bekend voorbeeld.

In het kort komt mijn betoog, toegespitst op Wolkers' verhaal, hierop neer: voor ons allemaal geldt de eis, onze ouders en opvoeders lief te hebben en te eren. Wij kunnen dit echter alleen maar realiseren in de zondige gebrokenheid van ons leven; nooit op die harmonische wijze, waarop God het bedoelt.

Zo is het niet te vermijden, dat de positivering en de beleving van het liefhebben van de ouders wordt verstoord door gevoelens van boosheid. Bij een gestoorde ontwikkeling kan het zelfs zó zijn, dat het gevoel van liefde a.h.w. wordt overstemd door agressie.

In een dergelijke situatie is het, dacht ik, zaak, deze gevoelens te accepteren en door een verstandige aanpak aan de persoon in kwestie de gelegenheid te geven deze conflicten te boven te komen.

Voor beide partijen, zowel ouders als kinderen, kan het troostrijk zijn te bedenken, dat liefde meer is dan alleen maar een gevoel. Liefde heeft niet per se afwezig te zijn, wanneer de **beleving** van liefde voor het grootste deel afwezig lijkt te zijn. Ik meen, dat wij als christenen op grond van het geloof in Gods schepping ook mogen **geloven** in een wederzijdse liefde tussen ouders en kinderen, hoe misvormd door de zonde deze ook wordt gerealiseerd. Omdat God ons zo heeft gemaakt, en Hij Zijn schepping in stand houdt.

Deze laatste brief is wat langer geworden dan de vorige. Ik wilde echter graag op dit onderwerp wat uitvoeriger ingaan, omdat naar mijn mening juist het verschijnsel van agressie tegen opvoeders in onze kring moeilijk kan worden geaccepteerd. Misschien, omdat wij het ambtsdrager-zijn wel wat overschatten. Dit bemoeilijkt uiteraard het verstaan van het door ons besproken verhaal.

Tenslotte nog een vraag van mijn kant: waarom reken je Wolkers tot de upper-ten van onze moderne schrijvers, en waarom vind je dit een goed verhaal?

P. E. Jongsma-Tieleman,
Adm. de Ruyterlaan 31,
Groningen.

Amica,

Minutenlang zit ik al achter de schrijfmachine, en nog steeds weet ik niet hoe ik onze eerste ronde over de literatuur moet afsluiten. Onze correspondentie over Wolkers bevredigt mij nog niet, maar wát ik erin mis, staat me nog niet helder voor de geest. En dat komt dacht ik, niet alleen door gebrek aan inzicht bij mijzelf, maar ook door gebrek aan visie bij Wolkers.

De vader-figuur in dit verhaal is niet gelijk aan Wolkers' vader, net zomin als de ik-figuur Jan Wolkers zelf is. Dit verhaal is een wonderlijk mengsel van autobiografische elementen en "vrije" romanstof. Ik vind dat de schrijver niet genoeg afstand kan nemen van zijn eigen verleden. Ik vraag me af, of hij daarom in de beschrijving van de autotocht steeds spreekt over "hij" en in de beschrijving van de gedachten van deze figuur steeds het woord "ik" gebruikt.

Een zelfde tweeslachtigheid meen ik op te merken in de beschrijving van, en de commentaar op de vaderfiguur.

Bewonderend voor de vader, zij het vaak meer gesuggereerd dan openlijk gezegd, wisselt af met afschuw voor de vader. Deze wisseling van afschuw bewondering is niet altijd overtuigend.

Schrijvers als Vestdijk en Gijsen - en ook hun werk is een mengsel van biecht en literatuur - laten op dit punt Wolkers ver achter zich.

Waarom ik Wolkers dan toch nog reken tot onze upper-ten schrijvers? Wel, eenvoudig hierom, dat er nog vele kwaliteiten te noemen zijn van zijn werk. Na lezing van het verhaal hoefde ik me niet af te vragen: wat is er nou eigenlijk gebeurd. Want de hele tocht van zoonhuis tot vaderhuis is glashelder beschreven. Het geheel wordt niet meer, zoals in oudere verhalen van de schrijver, verstoord door uitweidingen die niet functioneel zijn. Ik bedoel daar dit mee. Als een schrijver de spanning wil opvoeren, kan hij op een kritiek moment even de draad van zijn verhaal los laten, zodat de lezer snaakt naar het moment, waarop deze draad weer opgenomen wordt. De schrijver kan ook lang voor het eind even een tip van de sluier opnemen en daardoor de spanning vergroten. Begeeft de schrijver zich uit ijdelheid op zijwegen, dan zijn de uitweidingen niet functioneel. Wolkers is in dit verhaal niet in deze "schrijverszonde" gevallen.

Het zal je misschien opgevallen zijn, dat ik in deze laatste brief wel sterk de nadruk leg op het literaire element. Hier heb ik tenminste houvast. Dat ik in literatuur als zuivere biecht niet geloof, heb ik, geloof ik, al in mijn eerste brief gezegd. Wie geeft me de waarborg, dat Wolkers nu nog met het probleem vader-zoon zit?

Is het niet mogelijk, dat hij hierover schrijft, omdat het lezend publiek dit interessant vindt? In mijn tweede brief noemde ik in dit verband de Franse schrijver Gide, die aan zijn vrouw prachtige liefdesbrieven schreef, niet omdat hij zo veel van haar hield, maar omdat hij een briljant stuk literatuur wilde schrijven. Of neem nou eens Petrarca, de vader van de lief-

despoëzie, die in zijn gedichten de vrouw ver-goddelijkt heeft, maar in zijn brieven een heel ander geluid liet horen. ("De vrouw is waarlijk de duivel zelf, vijandin van de vrede, bron van onbeheerstheid, aanleiding tot twisten; haar te missen betekent ware rust.")

Het dichten van liefdesliederen was louter literair spel.

Zijn de moderne schrijvers eerlijker? Ik weet het zo net niet. Literaire modeverschijnselen zijn aan de orde van de dag. Hoe is het met Wolkers? Waar is bij hem de grens tussen biecht en literatuur? Zal, nu de vader "literair" gestorven is, het probleem vader-zoon in zijn volgend werk niet meer voorkomen op de manier waarop het behandeld is in "De hond met de blauwe tong"? Eerlijk gezegd interesseren deze vragen mezelf niet eens. Het voornaamste voor mij is, dat ik een knap verhaal gelezen heb, dat me bovendien aan het denken gezet heeft, en... aan het corresponderen met jou. Over de hoofden van de lezers heen? Of...?

Tot schrijvens,

A. L. Vreeken,
Jhr. Strick van Linschotenlaan 12,
Zwollerkerkspel.

Literatuur (niet volledig):

Drs. M. G. J. Teerink, Aanstotelijke boeken; Ad Fontes, 1964, 12e jrg., no's 2, 3 en 4.

Drs. J. Kleisen: Jan Wolkers: Schrijven uit doodsangst; Sola Fide, jrg. 17, no. 4, 1964.

Hella S. Haasse, Ogen om te zien; over het werk van Jan Wolkers. In: Leestekens, Amsterdam, 1965.

Kees Fens, De koolmees en het aardmanne-tje; over het werk van Jan Wolkers. In: Merlyn, jaargang I.

H. U. Jessurun d'Oliveira, Interview met Jan Wolkers. In: Merlyn, jaargang II.

Zeggen en doen

Er is een Fries spreekwoord dat zegt: Met zeggen is het niet te doen. In elke taal zullen wel dergelijke gezegden bestaan. Overal zijn mensen, die heel goed weten te zeggen hoe het hoort, terwijl zij zelf het niet in praktijk brengen.

Een bekend romeins wijsgeer kon mooi schrijven over allerlei deugden. Men moest niet geldgierig zijn. Zelf verzamelde hij onmetelijke schatten. Slavernij was een slechte zaak. Maar hij hield er een ontelbare slavenstoet op na. Een mens moest mild zijn en zachtmoedig en weldadig. Doch zelf bedreef hij onmenselijke wredeheden.

Rousseau schreef een beroemd boek over de opvoeding. Maar eigen kinderen zond hij naar een tehuis voor vondelingen. Over het geweten kon hij hartroerend schrijven. Maar hij leefde zelf zeer gewetenloos.

Zelf heb ik een NSB-er gekend, die z'n kennissen begroette met het bekende: Hou zee, kameraad! Dat maakte echter niet veel indruk, want hij had zelf nooit zee gehouden. Hij was een man van twaalf ambachten en dertien ongelukken.

Niet zo lang geleden hoorde ik een dominee op de kansel zeggen, dat leer en leven altijd met elkaar in overeenstemming waren. Onzuivere leer ging altijd gepaard met onzuiver leven. Zuivere leer ging altijd samen met zuiver leven.

Ik zou wel willen, dat het waar was. Maar helaas is het niet zo. Het is mogelijk zeer orthodox in de leer te zijn en er toch slechte praktijken op na te houden. Laten we maar toezien, dat dit ons niet overkomt.

De Here Jezus waarschuwt ons, dat het met zéppen alleen niet goed is: „Niet een ieder die tot Mij zegt: Here, Here, zal het Koninkrijk der hemelen binnengaan, maar wie doet de wil mijns Vaders, die in de hemelen is.”

Iemand die Zijn woorden wel hoort maar niet doet, is gelijk aan een man, die z'n huis op zand bouwt. Dat is dwaas. Maar wijs is de man, die Zijn woorden hoort en doet. Hij bouwt z'n huis op een rots.

Gereformeerden zijn altijd nogal sterk geweest in het theoretiseren. Er wordt gestreden over de vraag wat eigenlijk gereformeerd is. Soms denk ik: We moesten maar wat minder gereformeerd zijn en wat meer christen. Vooral

wat meer als christenen leven. In onze Catechismus wordt gevraagd: Waarom wordt gij een christen genaamd? We zullen het antwoord wel ongeveer kennen. En anders kunnen we het gemakkelijk van buiten leren. Christen-zijn houdt in: lidmaat van Christus zijn, Zijn naam belijden, ons zelf Hem offeren, volhardend strijden tegen zonde en duivel. Zéppen dat we christenen zijn is gemakkelijk genoeg. Maar als christenen leven, dát is moeilijk voor ons vlees. Het kost zelfverloochening, kruisiging van eigen vlees, doding van onze oude mens. Het kost ons eigen leven, willen we het leven in Christus behouden.

We zijn erg gesteld op zuiverheid in de leer. Dat is goed als het gaat om de leer van Christus en Zijn evangelie en Zijn geboden. Maar we mogen wel oppassen, dat we die leer niet uitrekken tot allerlei menselijke leringen.

Ook mogen we ons wel eens afvragen of een christen soms ook een beetje onzuiver in de leer mag zijn. Niemand is volmaakt in het leven. Dat stemmen we grif toe. En we verdragen van mekaar veel onvolmaaktheid in het leven. Zou dat met de leer niet precies zo zijn? Wie is daarin volmaakt? Wie is daarin geheel zuiver? We moeten maar niet met een vergrootglas rondlopen om te zoeken naar vlekjes en onzuiverheidsjes in de leer. Wat in onze kerken hier en daar wel gebeurt.

We mochten wel wat meer gesteld zijn op een zuiver leven. Met andere woorden: op een christelijke wandel. Hoe gaan we met mekaar om? Hoe doen we eigenlijk? Onze burenen merken wel, dat er bij ons in huis veel krakeel is. Merken ze ook dat er bij ons echt christelijk geleefd wordt? Aan onze rechtzinnigheid zal wel niemand twijfelen. Maar hoe staat het met onze rechte dadigheid?

Er wordt geklaagd, dat de dominee niet vaak de zieken bezoekt. Maar dat is taak van alle christenen! Denken we aan weduwen en wezen? Aan zieken en eenzamen? Aan broeders of zusters, die in grote nood zijn? Ja niet alleen aan broeders en zusters, maar ook aan onze burenen, die God niet kennen? Spurgeon wilde niemand een christen noemen, die nooit één naaste tot bekering had gebracht. Denken wij wel aan onze naaste of laten we hem naar de hel lopen? Wat we zéppen zal wel goed zijn. Maar hoe dóen we eigenlijk?

H. J. Jager.

Over de „samenspreking“

Een van de kwesties waarover in onze kerken gedurende die laatste jaren veel, misschien wel het meest te doen is geweest is die van de „samenspreking“ met personen en instanties van de „gebonden“ kerken. De kwestie van de „samenspreking“ heeft soms zelfs tot scherpe controversen geleid en heftige emoties losgewoeld. Zoals ieder weet heeft ze vooral ook een belangrijke rol gespeeld bij de schorsing en afzetting van ds. Van der Ziel. Het is daarom noodzakelijk ook daarover — en dan met de nodige nuchterheid! — een paar opmerkingen te maken. Ik wil dat doen door in de herinnering terug te roepen wat in de eerste jaren na de Vrijmaking daaromtrent werd gezegd en besloten.

De vrijgemaakte kerken kregen al heel gauw met deze „samenspreking“ te maken. De tweede generale synode van de Gereformeerde Kerken, die van Groningen, ontving namelijk — het was in 1946 — een verzoek van de synode der „gebonden“ kerken om tot een samenspreking te komen door middel van door beide synoden benoemde deputaten.

De groningse synode had terecht overwegende bezwaren tegen de wijze waarop de synode van de „gebonden“ kerken die samenspreking wilde arrangeren. Maar zij besloot desalniettemin toch harerzijds alles te doen wat in haar vermogen was om tot zulk een samenspreking te komen en zij benoemde daartoe dan ook een aantal deputaten.

In het besluit dat de groningse synode nam sprak zij o.a. uit dat het thema van de beoogde samenspreking primair diende te zijn „het geheel der uit de officiële stukken reconstrueerbare eigenlijke oorzaken van de geslagen breuk.“ De synode bepaalde daarbij dat de correspondentie welke tussen die deputaten zou worden gevoerd, en een resumé van de door hen gehouden mondelinge besprekingen, onmiddellijk ter kennis van de kerken moest worden gebracht. Bovendien machtigde zij de door haar benoemde deputaten om, indien zij dat met het oog op de voorspoedige voortgang der samenspreking gewenst achtten, alles te doen wat in hun vermogen was om een tussentijdse synode te doen samenkomen.

Deze besluiten spreken voor zichzelf. Ze waren een royale en serieuze aanvaarding van de samenspreking.

Om deze synodale beslissing in het juiste licht te zien is het nodig te weten dat ter synode scherp verzet was gerezen tegen het voorstel om te gaan samenspreken zó als dat ten slotte in het synodebeluif werd geprojecteerd.

In een nota van een lid der commissie welke de publieke behandeling van de aanvraag tot samenspreking moest voorbereiden, werd de synode namelijk geadviseerd in het geheel niet op het verzoek daartoe in te gaan.

Men leest in deze nota o.a. het volgende: Het einddoel van de samenspreking zoals dat door de synode der gebonden kerken is geformuleerd, namelijk het komen tot „overeenstemming inzake leerpunten welke ons tot nu toe scheiden“, is een leugen! Wat scheiding veroorzaakte was de tucht. In de kerk des Heren brengt immers niet het al of niet overeenstemmen inzake leerpunten eenheid, dan wel verdeeldheid. De eenheid in de kerk is de eenheid des geloofs in den Here. Ef. 4 : 5. Verdeeldheid wordt veroorzaakt door ongelooft: het verwerpen van de Here en zijn Woord, het wederstaan van de Heilige Geest. Verharding in deze zonde moet leiden tot tuchttoefening, tot het uitsluiten uit het Koninkrijk der hemelen. Matth. 18 : 17, 1 Cor. 5 : 13. Het oefenen van deze tucht wordt door de Here gebo-

den en is Hem welbehagelijk. Het is de Here zèlf die door de tucht scheiding maakt tussen geloof en ongelooft, tussen gerechtigheid en ongerechtigheid.

Indien evenwel de kerk in haar geheel van de Here gaat afwijken en de meerderheid van haar leidslieden niet luistert naar de roepstem des Heren tot bekering, maar zich tegen de Here en zijn Woord verhardt, leidt dit tot misbruik van de tucht; tot het doden van profeten en het stenigen van hen die tot de gemeente gezonden zijn. In de zijnen wordt dan de Here zelf aangetast. Zach. 2 : 8, 1 Kron. 16 : 22.

In de Geref. Kerken is nu het vreselijke geschied dat trouwe dienstknechten des Heren vervolgd en uitgeworpen zijn, omdat zij alleen maar konden geloven in en spreken naar zijn Woord en zich alleen maar konden onderwerpen aan het recht en het gezag van Christus in zijn kerk.

Door deze tuchttoefening is ook scheiding gemaakt! En als bij voortgaande verharding door zulk een tucht scheiding is gemaakt, mag, zolang deze scheiding er is en móét zijn, geen gemeenschap worden gezocht of toegestaan tussen hen die deze tucht oefenden en hen die daardoor werden uitgebannen. De Schrift laat ons hierover niet in het duister. Titus 3 : 11, 12; 2 Cor. 6 : 14-18. Het opheffen van de bestaande scheiding mag daarom niet in de weg van samenspreken en onderhandelen plaats hebben. Ze mag alleen worden opgeheven in de weg van bekering en wederopneming in de gemeente. En dat is geen zaak van een synode of van deputaten ener synode, maar van de kerkeraden der plaatselijke gemeenten.

Op grond van dit alles werd in deze nota aan de synode voorgesteld „het gevraagde contact en de gevraagde samenspreking, hetzij schriftelijk of mondeling, hetzij voorwaardelijk of onvoorwaardelijk, met beslistheid te weigeren.“

In een magistraal en bewogen betoog heeft Schilder zich met alle kracht tegen dit voorstel verzet en de synode bewogen op de bovengenoemde wijze zich tot samenspreken bereid te verkaren.

Nog belangrijker dan de concrete besluiten was misschien wel de geest waarin zij werden genomen.

Men kan deze „proeven“ uit wat ter synode na de aanvaarding van het boven gememoreerde voorstel werd gesproken.

De voorzitter der synode ds. H. Knoop sprak nadat de besluiten waren genomen o.a. het volgende:

„Wij hebben met elkaar gesproken en voor het aangezicht van de Here geworsteld om gehoorzaam te mogen zijn, zó dat het vlees tot zwijgen werd gebracht en de Naam des Heren zou verheerlijkt worden. We zien, dat in deze beslissing met grote kracht spreekt het: „Gij zijt ons onvergeteijk“. Inderdaad in dit alles spreekt het broederhart dat pijn heeft en treurt om hen, met wie we onder één dank hebben gewoond. Hier was de profetische broederhand die zocht broeders die ons hebben uitgestoten, een woord dat roept om het hart van de anderen. En we leggen alles neer aan de voeten van Hem, de Koning der Kerk, en bidden dat Hij dit pogen der liefde moge zegenen.“

Omdat prof. Schilder zich zo buitengewoon had ingespannen, zowel in de commissie welke de behandeling van deze zaak had voorbereid als in de synodevergaderingen, om de synode naar de aanvaarding van het verzoek tot samenspreking te leiden sprak ds. F. de Vries nadat de beslissing was gevallen hem als volgt toe:

„Van de zijde van de synode van Utrecht of van haar moderamen is destijds ongeveer 't volgende aan de Kerken geschreven: Uit

alles blijkt, dat prof. Schilder meer zijn eigen recht op het oog heeft gehad, dan het heil der Kerken. Indien ooit, dan zou prof. Schilder bij de behandeling van deze zaak in de Commissie of ter Synode, gelegenheid hebben gehad zichzelf en zijn „gekrenktheid“ naar voren te schuiven. Met grote dankbaarheid aan de Here wil ik er op wijzen dat prof. Schilder de genade heeft ontvangen, én in de Commissie én ter Synode, het hem geschiedde onrecht niet naar voren te laten komen, maar *alleen* te zoeken het heil der Kerken. Ik herinner aan één uitlating van prof. Schilder in de openbare zitting: „indien het komt tot gedachtenwisseling, zullen we 't heel weinig hebben over de geschorsten, en evenmin over de schorsingen, maar heel veel over de kerkrechtelijke theorieën die achter deze schorsingen liggen.“

Tegenover de publieke smaadt, is het mij een behoefte hier openlijk de dank aan de Here uit te spreken voor deze houding van prof. Schilder. ')

Uit wat ik memoreerde blijken duidelijk enkele belangrijke dingen.

In de eerste plaats dat de synode van Groningen *geen enkel bezwaar* koesterde tegen een samenspreking met de gebonden kerken. Integendeel, zij besloot con amore daartoe. Uiteraard bepaalde zij nadrukkelijk dat deze geschieden zou in kerkelijke stijl.

Voorts dat in deze synode niet leefde de bitterheid, de wrok, de haat over wat de broeders in de schorsingen en afzettingen door de gebonden kerken en haar vergaderingen was aangedaan. Integendeel, er was in hen de pijn en het verdriet dat het tussen broeders en zusters die tot voor kort aan één Avondmaalstafel de dood des Heren hadden verkondigd tot zulk een afschuwelijke breuk was gekomen.

In de derde plaats treedt uit het geciteerde helder aan het licht dat in de houding ten opzichte van de synodale kerken domineerde het: *gij zijt ons onvergetelijk*. Daarom werd er oprecht op gehoopt en om gebeden dat het in de weg van een echt kerkelijke samenspreking mocht komen tot een hereniging van wat nu gescheiden was. Ds Knoop noemde de leden der gebonden kerken de broeders naar wie men de profetische broederhand uitstak.

Openlijk werd daarbij uitgesproken dat men bij het aanvaarden van de uitnodiging om samen te spreken en dus ook bij die samenspreking zelf het vlees wilde kruisigen. de Here gehoorzamen en Diens Naam verheerlijken.

En wat het belangrijkste was: er domineerde in de synode de liefde tot de broeders „van de overkant“ welke drong tot het gebed dat de geslagen breuk in de weg van waarheid en recht mocht worden geheeld.

Zo stond het er in de vrijgemaakte kerken omstreeks 1946 met de „samenspreking“ voor.

De geschiedenis daarvan is sindsdien een droevige geweest.

Ten gevolge van de manipulaties van de synoden der gebonden kerken en de voorwaarden welke ze aan de vraag om samen te spreken verbonden, hebben onze synoden de samenspreking-op-synodaal-niveau moeten afwijzen. ')

En tegelijk kwam het ook telkens voor — ik zeg er nadrukkelijk bij: zeker niet in de meeste gevallen! — dat door ambtsdragers en leden onzer kerken samensprekingen werden georganiseerd welke in feite niets anders waren dan een camouflage van de ontrouw aan de kerken waaraan zij zich voor Gods aangezicht als met een eed hadden verbonden. Dat tengevolge van dit ongeestelijke en onkerkelijke gedoe trouwe leden van de kerken huiverig werden voor samensprekingen is daarom heel goed te begrijpen.

Maar terwijl we dit ten volle in rekening brengen, moeten we tegelijk zeggen en vasthouden dat onze kerken de samenspreking met de synodale kerken en instanties daarvan als zodanig nooit hebben afgewezen of ongeoorloofd verklaard.

Integendeel: als ze werden opgezet in gehoorzaamheid aan het Woord van God, in gebondenheid aan de confessie, in trouw aan de kerk waaraan men zich door een belofte van trouw had gebonden — of, anders gezegd: als ze werden opgezet om zichzelf en hen met wie men zou gaan samenspreken te dringen naar concrete gehoorzaamheid in het met-Christus-meevergaderen van zijn éne, katholieke kerk — zijn ze ten volle geaccepteerd.

Het mag daarom bij de kwestie van de samenspreking niet gaan over de vraag of ze als zodanig al of niet toelaatbaar zijn! Neen, de vraag welke met het oog daarop

van beslissende betekenis is is deze: *Zijn zij die geen samenspreken daarbij in alles trouw aan God en zijn Christus en dus aan de norm voor de vergadering aan zijn kerk.*

En daarom mag de vraag van de samenspreking als zodanig geen zaak zijn ten gevolge waarvan broeders tegenover elkaar komen te staan.

En nog veel minder mag deze een aanleiding of grond zijn voor kerkelijke tucht.

Als de kerk dat gaat doen misbruikt ze dat vlijmscherpe wapen op een wijze die in de eerste plaats voor haar zelf dodelijk gevaarlijk is!

C. V.

¹⁾ Acta enz., art. 136, 145 (blz. 75-77) en blz. 171/2.

²⁾ Zie voor de gang van zaken in deze mijn: **Eén Herder... een kudde**, blz. 80 v.v.

Om klaarheid gevraagd

(2)

Klare wijn

Het zal ds. Blok nu duidelijk kunnen zijn, waarom ik t.a.v. de zaak Van der Schaft géén brochure schreef, zoals ik dat wél deed met betrekking tot de zaak Van der Ziel. In diens procedure, in het vonnis over deze predikant was „de trouw aan de vrijmaking” niet in geding gebracht.

Daarom mocht ik het ook niet doen.

Het is mij intussen bekend, dat dit in de afzettingprocedure wel is gebeurd.

Deze handelwijze verwerp ik hartgrondig en daarbij blijf ik in de lijn, die ik gevolgd heb in de zaak Van der Schaft. Daarin adviseerde ik namens de betrokken commissie aan de synode af te keuren dat in deze procedure achteraf in het classisbesluit van afzettingwaardigheid de zgn. leer kwestie in het geding werd betrokken.

De synode heeft dit als onjuist gekwalificeerd en daarmee de klacht van ds. Van der Schaft toegestemd.

Dat was rechtvaardig.

Met dit feit voor ogen hebben de predikanten D. van Dijk en W. G. de Vries een brochure geschreven, waarin de vraag van de trouw van ds. Van der Ziel aan de vrijmaking achteraf als beheersend gezichtspunt voor de procedure werd gesteld.

Dat was niet rechtvaardig.

En dat de classis Groningen deze zelfde weg betrad in de afzettingprocedure is zeer bedroevend.

En dat de Part. Synode van Groningen hetzelfde deed is niet minder bedroevend.

Dat tenslotte de kerkeraad te Groningen-Zuid ondanks zijn in het vorige artikel geciteerde sterke woorden op de vermeende ontrouw van ds. Van der Ziel aan de vrijmaking zijn afzetting van deze predikant nu ook ging baseren, is eenvoudig verbijsterend.

Zoals - waarom het te verzwijgen? - het artikel van ds. Blok, die de stukken heeft - ik zeg niet: kènt, maar: hééft - toch ook verbijsterend is om de in m'n vorig artikel genoemde redenen.

In wat voor een klimaat leven we toch, dat zó gehandeld wordt?

De armzalige argumenten, waarmee de Part. Synode dit haar doen poogt te verdedigen, zijn door ds. Van der Ziel in zijn brief aan haar afdoende weerlegd, toen hij haar schreef: „De kerkeraad heeft de door u genoemde oordelen dan ook **niet** in de uitspraak **tot schorsing** mee doen spreken”, en „Ook zegt de kerkeraad, dat men „geen bepaalde achtergronden mag suggereren en construeren, die in de besluitvorming een rol hebben gespeeld”.”.

Ze zijn er achteraf bij gehaald in het oordeel der afzettingwaardigheid en in de afzetting zelf. Aan een spinrag is hier een zwaar gewicht gehangen.

Ter generale synode heb ik er ernstig tegen gewaarschuwd de tegen ds. Van der Ziel gevoerde procedure goed te keuren door de bezwaarschriften af te wijzen. Anderen deden dit vóór en met mij. Met name heb ik erop gewezen, dat

deze tuchtoefening niet een voldoende klankbodem in de gemeente vond en in de kerken sterke weerstand zou oproepen.

De hele procedure is voos.

Men heeft niet geluisterd, maar is doorgedaan, verbeterd.

Men heeft tenslotte zelfs „achtergronden” - eerst ontbrekend en fel ontkend - naar voren gehaald en in de procedure opgenomen en de kerken het woord ingeslingerd: De jongste aanval op de vrijmaking als acte van trouw (Rondom „de zaak-ds. A. v. d. Ziel).

Dat moest het dan doen!

De brochure was keurig uitgegeven.

Een briefje erbij in: U ontvangt deze brochure gratis ter kennisname.

En zulks, nadat ds. Bouma te Assen in de Gereformeerde Kerkbode voor Groningen, Friesland en Drente op zeer scherpe wijze de tuchtoefening over ds. Van der Ziel veroordeeld had. En ook ds. Zemel te Enschede had verklaard voor het synodale oordeel geen Schriftuurlijke grond gevonden te hebben (in het Gereformeerd Kerkblad voor Overijssel, Gelderland en Utrecht).

Moesten dáárom de „achtergronden” er nu bij gehaald worden?

Thans is het zover: de ene kerkeraad na de andere laat zijn „neen” horen op gevarieerde, maar niet onduidelijke wijze.

In Groningen-Zuid heeft zich een groot schisma voltrokken.

We zijn meer in de moeiten dan ooit.

Dit alles moet, dacht ik, nopen tot zelfonderzoek.

Want er zijn meer moeiten.

Er zijn méér schisma's.

Ze schijnen zich zo maar in ons midden te kunnen voltrekken. We schijnen elkaar te gemakkelijk los te kunnen laten, zonder dat van werkelijke ketterijen of van grove zonden of ontrouw aan 's Heeren kerken sprake is.

Procedures steken zo maar de kop op.

Vergeten we ook het zwaarste van de wet: het recht en de barmhartigheid bijvoorbeeld? Matth. 23 : 23.

Want we zijn wel met de wet bezig. We zijn zeer ijverig in de dienst des Heeren en van zijn kerk.

Maar de profeet heeft reeds het volk des Heeren de vraag in de mond gelegd:

Waarmee zal ik den HEERE tegemoet treden en mij buigen voor God in den hoge? Zal ik hem tegemoet treden met brandofferen, met éénjarige kalveren? Zal de HEERE welgevallen hebben aan duizenden rammen, aan tienduizenden oliebekken? Zal ik mijn eerstgeborene geven voor mijn overtreding, de vrucht van mijn schoot voor de zonde mijner ziel?

Hij geeft zelf het antwoord:

Hij heeft u bekend gemaakt, o mens, wat goed is en wat de HEERE van u vraagt: niet anders dan recht te doen en getrouwheid lief te hebben en ootmoedig te wandelen met uw God (Micha 6 : 6-8).

De vocatief der reformatie, zo noemde eens prof. K. Schilder dit laatste vers.

De vocatief der reformatie.

Die moet weer worden gehoord, het zwaárste der wet: recht en barmhartigheid.

Waar is deze geweest in de procedure Van der Ziel, die zich bereid verklaarde om het classicale oordeel, dat hij niet kerkelijk gehandeld had, voor zijn rekening te nemen en aan de Part. Synode nog eens schreef dat hij het oordeel der classis en van ieder ander die hetzelfde oordeel zou hebben, wilde aanvaarden en dragen, ook al zag hij zelf in zijn handelwijze geen zonde? In een veel ernstiger geval van onkerkelijk handelen besloot de generale synode - het betrof hier nl. schuld van ambtsdragers aan een reeds voltrokken **scheur** in een gemeente - aan de classis N. te verzoeken, te werken aan herstel van de eenheid in de weg van aanvaarding van, eventueel **conforming** aan haar uitspraken door beide partijen.

Dát was barmhartigheid oefenen.

En naar ik vernam, is deze conformatie tot stand gekomen!

Maar waarom is zo in de zaak Van der Ziel niet gehandeld?

Tweeërlei weegsteen is de Heere een gruwel, zegt ds. Blok in zijn artikel.

Dat zullen we hem allemaal na moeten zeggen. Laat ons dat dan **hier** doen!

De meningen van ds. Van der Ziel

Ds. Blok weet heel wat kwaads te zeggen van de meningen van ds. A. van der Ziel.

Zonder éniġ bewijs overigens.

Wanneer de brochure Van Dijk-De Vries als bewijs moet dienen, is het niet best.

Want deze brochure beschuldigt wel, maar bewijst niet.

Het schijnt dat deze brochure in hoofdzaak een rapport is dat is uitgebracht op de classis, die over de afzetting van ds. Van der Ziel te oordelen had.

Dat rapport was geheim.

De classis vergaderde achter gesloten deuren. Evenals de Part. Synode.

Waarom?

O, vrijgemaakte vergaderingen, waarom?

— — —

Ik ken persoonlijk ds. Van der Ziel nauwelijks, en heb in de laatste jaren geen contact met hem gehad.

Daarom volsta ik met tegenover wat ds. Blok publiek geschreven heeft, enkele citaten te geven uit het schrijven van ds. Van der Ziel aan de l.g. Partic. Synode van Groningen.

Hier volgen ze:

„Ik heb reeds eerder gezegd, dat ik de bindende uitspraken van 1942/44 kerkverwoestend acht. Moet een vrijgemaakt predikant dat steeds herhalen?”

Een ander citaat:

„Ik kan alleen maar verzekeren, dat mijn waardering voor de Vrijmaking niet afwijkt van die van prof. Veenhof, om maar één der onzen te noemen.”

Aan ds. Van der Ziel is verweten, dat hij niet wil oproepen tot vrijmaking. Ds. Blok schrijft dat ds. Van der Ziel op het standpunt staat dat hij na de terzijdestelling van de Vervangingsformule in een samenspreking niet tot vrijmaking kan oproepen.

Hiervan schrijft ds. Van der Ziel: op de kerkeraad heb ik gezegd: „Ik KAN nu zonder meer niet oproepen tot vrijmaking. Ik kan toch moeilijk tot synodale predikanten zeggen: Komt bij ons! Ze zouden onmiddellijk antwoorden: om een zelfde behandeling te ondergaan als u?”

Nu kan men vragen: Wat heeft ds. Van der Ziel dan bij de gehouden samensprekingen gezegd en gedaan?

Laat ons naar hem zelf horen:

„Verder verklaar ik uitdrukkelijk dat ik geen samenspreking heb willen houden en metterdaad gehouden heb à la De Bos-actie. Of een samenspreking waarin op een gemakkelijke manier over wat er in 1944 gebeurd is, zou worden gepraat en heengewerkt naar hereniging...”

Niets anders is mijn bedoeling geweest en niets anders heb ik ook metterdaad gedaan, dan de Synodale afgevaardigden duidelijk maken, waarom wij ons in 1944 moesten vrijmaken, waarom de besluiten van Utrecht 1959 en hun eigen verzoeken tot samenspreken aan onze kerkeraden zo'n ongunstig onthaal vonden, opdat **een op God Woord gegronde samenleving** weer mogelijk zou kunnen worden.”

Het is niet m'n bedeling dit alles aan een nader oordeel te onderwerpen. Tegenover het door ds. Blok gepubliceerde hebben deze woorden echter recht om gehoord te worden.

En het in deze woorden vertolkte gevoelen had liever besproken moeten worden, dan dat een

tuchtprocedure was ingezet over een ook m.i. niet goed te keuren handelwijze, waarvan de betrokkene intussen verklaarde het kerkelijk oordeel erover te willen dragen.

Tucht: gelijke monniken, gelijke kappen?

Tucht moet geoefend worden, zo wordt in de kring onzer kerken soms luid geroepen.

En de tuchtprocedures zijn niet van de lucht. Voor de nauwlettende toeschouwer gaat hier reeds een rood lichtje branden: is er ook iets fout in de geest, waarin we met elkaar leven? Zijn ze niet het gevolg - al die procedures - van een gebrek aan rust, voorzichtigheid, geestelijke nuchterheid, inzicht in het onvolmaakte van deze beveling?

Wordt wel voldoende het woord van Rutgers bedacht: „Niet alle zonde of afwijking is aanleiding of oorzaak van kerkelijke tucht, hetgeen ook eigenlijk wel vanzelf spreekt, omdat anders geen enkel lid der gemeente van kerkelijke tucht vrij zou blijven, aangezien er niemand is, die niet in vele struikelt (Jac. 9 : 2). Dan zou de gehele gemeente onder kerkelijke censuur moeten staan.”

Tucht!

En dan: gelijke monniken, gelijke kappen, zegt ds. Blok.

Dit gezegde gaat in de gevallen, die hij stelde, in het geheel niet op, zo zagen we in ons eerste artikel, want de twee procedures stelden geen gelijke monniken.

Dat is ook overigens voor de kerkelijke tucht een funeste stelregel.

Want bij kerkelijke tucht is op allerlei te letten, om daarna te concluderen tot al of niet toepassing van tucht, en welke soort van toepassing men wenselijk acht. Er moet bij toepassing van kerkelijke tucht niet alleen gerekend worden met de aard der zonde, die begaan is, maar ook met de verscheiden manier, waarop daarover in eene bepaalde kerk, in bepaalde streken, in bepaalde tijden geoordeeld wordt.

Dezelfde soort van afwijking kan en moet in het eene geval veel strenger behandeld worden dan in het andere geval. Er is te rekenen met de personen, met de positie, die zij in de kerk bekleeden, met wat met betrekking tot hen al of niet is voorgevallen, welk uitzicht of welke verwachting zij geven voor de toekomst van rust of goed gedrag, of het tegendeel. Er is mede te rekenen, of moeilijkheden van schisma en scheurmakerij te verwachten zijn, en of de Schrift zachtere toepassing van kerkelijke tucht veroorlooft. Op kerkelijk gebied komt bij de toepassing van tucht een grote mate van christelijke wijsheid en voorzichtigheid te pas. (Verklaring van de Kerkenordening enz. College-voordrachten van prof. dr. F. L. Rutgers, uitgegeven door ds. J. de Jong, pag. 64/65).

Voor één soort tuchttoefening waarschuwt Rutgers met name: om het kerkelijk gezag hoog te houden. Hij verwijst hiervoor naar Rome! en anderen; maar ook in de Gereformeerde Kerken komt dit voor.

„Het Hervormd Genootschap straft bovenal aanranding van het kerkelijk gezag.” Maar: „Nooit mag tucht dienen tot handhaving van eigen hoogheid”.

„Lastige leden, die er werkelijk zijn, door tucht er uit zetten, mag nooit geschieden,” pag. 18/19.

Tucht over predikanten

De tucht over ouderlingen en diakenen geldt alleen met betrekking tot de dienst in een bepaalde gemeente, nl. waarin zij ambtsdragers zijn.

Bij dienaren des Woords staat dat even anders.

Dan geldt de censuur ook voor alle andere kerken, die met de kerk, waarin de censuur geoefend wordt, verbonden zijn.

Uit kracht van het kerkverband is een dienaar des Woords uit de ene kerk ook gekwalificeerd de dienst des Woords en der Sacramenten in andere kerken te bedienen, als de kerkeraden hem daartoe uitnodigen, en is hij verplicht dit te doen, als de gezamenlijke kerken van een district hem tot het uitoefenen van een vacaturedienst aanwijzen, a.w. 104.

Bij dienaren des Woords wordt de kwalificatie door de gezamenlijke kerken meegedeeld, en hun dienst kan zonder verder onderzoek bij andere kerken gebruikt worden. a.w. 104.

Rutgers betoogt dit om aan te wijzen dat die kerken bij de afzetting van een dienaar des Woords ook gehoord moeten worden. De afzetting zal „aan het oordeel der Classe staan,” want de afzetting heeft strekking voor alle kerken.

Zij hebben er uit kracht van het kerkverband mee te maken, al is het normaal dat een bepaalde classis voor alle andere kerken optreedt.

Maar het valt niet te verwonderen dat in een zo aanvechtbare procedure als de onderhavige verschillende kerken in het geweerd komen, uit kracht van het kerkverband. Dat is geen verkeerde bemoeizucht, zoals de kerkeraad te Schildwolde stelt, maar vloeit uit het kerkverband voort. Dat was ook in de dagen van de Vrijmaking het geval. Of zijn we de fiere woorden van toen vergeten? En sluiten we er de ogen voor dat het geval Groningen-Zuid niet op zichzelf staat? Daarin wordt een geest en methode openbaar die openlijk tegenspraak verdient, willen we niet steeds verder in het moeras komen.

De kerkeraad van Schildwolde kan toegegeven worden dat met alle kracht voorkomen moet worden dat de kerken zouden worden gesplitst in twee groepen: voor of tegen de kerkeraad van Groningen-Zuid. Ook deze kerkeraad moet vastgehouden worden. Maar tegen verkeerde tuchttoefening in het midden onzer kerken moet worden gestreden. Dat is niet een heersen over zulk een kerk, maar een haar dienen.

Daartoe verplicht het kerkverband.

Daarin mag het woord: Ben ik mijns broeders hoeder? niet worden gehoord.

En de zaken liggen duidelijk genoeg.

Amsterdam.

G. Janssen

BOEKBESPREKING

J. Kamphuis, **Verkenningen II**.
Costerbaan en Le Cointre, Goes.
Prijs gebonden f 6.50.

In deze tweede bundel verkenningen geeft de Kamper hoogleraar „opstellen over de Kerk en haar geschiedenis”, zoals de ondertitel zegt. Er zijn er achttien; sommige ervan zijn in memoriams. De ontslapen hoogleraren Schilder, Holwerda en Deddens worden herdacht.

Wanneer ik al die achttien opstellen stuk voor stuk zou bespreken zou ik meer ruimte nodig hebben dan er voor een recensie beschikbaar is. Ik kan niet meer geven dan een paar opmerkingen.

Het vierde opstel is geschreven bij het vierhonderdjarig bestaan van de Heid. Catechismus. We lezen: „Het prachtige in Frederiks beleid, dat tot de invoering van de Catechismus in 1563 heeft gevoerd en daarna de inhoud van het leerboek heeft beschermd, is nu juist, dat hij steeds pertinent geweigerd heeft zijn leerboek tegen de achtergrond van Calvijns schrifturen of de gedachtenwereld van welke theoloog ook te lezen, maar het steeds naast de Heilige Schrift heeft gelegd en aanhoudend heeft gevraagd: kunt ge me ook duidelijk maken, dat hier geen christelijk onderwijs gegeven is”. Indien de keurvorst daarin wat meer navolgers had gehad zou er veel onheil voorkomen zijn.

Het vijfde opstel gaat over Menno Simons. De doopsgezinden willen niet een huwelijk van een gelovige met een ongelovige. Dat wil een Gereformeerde ook niet. Prof. Kamphuis zegt dat hier bij de doopsgezinden „het oude beginsel met kracht door werkt: de genade, die in de heilige gemeente” gestalte heeft genomen, doet de scheppingsordeningen ten slotte teniet” (p. 47). De Gereformeerden uit de dagen van Menno gingen verder. Gereformeerde synoden drongen er bij de overheden op aan geen ongedoopten in de echt te verbinden. Menno en zijn volgelingen hebben beter dan de Gereformeerden van zijn dagen gezien dat Christus zijn kerk uit de wereld vergadert maar ze in de wereld laat leven en dat er van een volkskerk geen sprake kan zijn.

Het zesde opstel gaat over Marnix van St. Aldegonde. We lezen op blz. 56: „Na Wezel heeft Marnix zowel op kerkelijke vergaderingen als in correspondentie de zaak van het kerkverband krachtig bevorderd; hij heeft de wegen afgezocht om te komen tot een wettige synodale vergadering van al de Nederlands-gereformeerde kerken in verstrooiing. En als in 1571 de synode van Emden, de eerste onzer synoden in de zestiende eeuw, gehouden wordt, kan hij zelf niet aanwezig zijn, maar heeft hij in de voorbereiding van deze vergadering wel het leeuwen-aandeel gehad”. Ik heb de werken van Marnix gelezen en ook de notulen en acta, voorzover nog voorradig, van de classis en synoden van die dagen en heb de indruk dat Marnix geen tegenstander was van het leggen van kerkverband, er ook wel aan wilde meewerken, maar tot het meewerken aangezet moest worden.

Het dertiende opstel heeft als opschrift „Confessie, geen confectie”. De schrijver zegt met recht (p. 140) dat Gereformeerde beginselen of Calvinistische beginselen geen grondslag kunnen zijn om erop te bouwen, maar hij schijnt te

vergeten dat men er met de drie formulieren als grondslag ook nog niet is. De Vrije Universiteit heeft de Gereformeerde beginselen tot grondslag, behalve voor de theologische faculteit waar de drie formulieren gelding hebben. Maar Kampen (Oudestraat) stond op de grondslag van de drie formulieren en daar ging het ook mis.

Op blz. 142 lees ik: „Nu de welomschreven band aan de confessie alom in geding is.” Wanneer de schrijver met dat alom wil zeggen dat ook in de vrijgemaakte kerken de band aan de confessie in geding is, is dat niet waar en wekt zulk spreken en schrijven onnodig onrust.

Men kan de Schrift verstaan zoals men ze verstaat en de een zal ze anders verstaan dan de ander. Dat euvel wordt door de drie formulieren niet weggenomen. Men kan ook die verstaan zoals men ze verstaat. Kuyper, de oude, heeft geijverd voor het gezag van de drie formulieren maar hij verstond ze zoals hij ze verstond. Hoe hij de catechismus verstond kunnen we weten uit zijn E Voto. Anderen verstaan de catechismus weer anders.

Van de confessie zegt de schrijver: „Dit is ons amen op het Evangelie” (p. 143). Ik herinner me nog van lang geleden een classicaal examen in Amsterdam. Ds J. L. Schouten examineerde en vroeg de candidaat: „Wat is de confessie?” De candidaat antwoordde, niet zonder plechtigheid: „De confessie is het amen der gemeente op de Heilige Schrift”. Toen zei Ds Schouten: „Daar heb ik geen zeven en dertig artikelen voor nodig”. Ondanks dit nuchtere woord van Ds Schouten doet het nu weer opgeld dat de confessie het amen der gemeente op de Schrift is. Als dat waar is klinkt dit amen in de gemeente uitermate zwak. De meeste leden van de vrijgemaakte kerken weten van de zeven en dertig artikelen niet veel en van de Dordtse Leerregels niets. Toch heb ik van velen onder hen een duidelijk en krachtig amen op de Schrift gehoord, zodat hun ongelovige burens het hoorden en verstonden. Zij spraken dat amen op de Schrift door hun geloof en de vruchten van hun geloof in handel en wandel. Aan de andere kant is er in de vrijgemaakte kerken nog al wat getwist en twisten is het tegendeel van amen zeggen op de Schrift.

De schrijver gebruikt veel woorden en daardoor is het niet altijd gemakkelijk te vatten wat hij zeggen wil. Uit de bladzijden 143 en 144 kan ik niet anders opmaken dan dat de drie formulieren de geestelijke wapenrusting, beschreven in Efeze 6, zijn. Maar De Bres heeft de zeven en dertig artikelen niet geschreven om zich een wapenrusting te smeden, de zaak is veel eenvoudiger, hij heeft ze geschreven om de Rooms te zeggen wat hij en zijn geestverwanten geloofden en wilden.

De drie in memoriams aan het slot getuigen van de hoge waardering van de schrijver voor de ontslapen hoogleraren Schilder, Holwerda en Deddens.

Ik vond het lezen van het boek vermoeiend. Wat scherper denken en wat scherper formuleren, wat minder grote woorden en wat minder retoriek, het zou het werk van de schrijver ten goede komen en de lezer dienstig zijn.

De uitgave is als die van de eerste bundel, eenvoudig maar welverzorgd.

K. Doornbos.

KERKNIEUWS

Beroepen te Garrelsweer (bij accl.): kand. W. Triemstra te Meppel; te Carmau (Manitoba): Joh. Strating te Alkmaar en Broek op Langedijk; te Helpman (vak. E. T. v. d. Born): N. Bruin te Rotterdam-Charlois.

Ds. D. Noort. In een gecombineerde dienst van de kerk van Tiel en Zaltbommel, gehouden te Tiel op 29 januari, werd Ds. Noort als predikant van deze gemeenten bevestigd door zijn zwager Ds. M. Brandes van Meppel met een preek over Lucas 10 : 16. De volgende dag deed Ds. Noort in beide gemeenten afzonderlijk zijn intrede met een preek over Lucas 6 : 20.

Nieuwe kerk te Zwolle in gebruik genomen. In twee bijeenkomsten, op 3 en 4 februari, nam de gemeente van Zwolle haar nieuwe, aan de Esdoornlaan gelegen, kerkgebouw in gebruik. De nieuwe kerk, Opstandingskerk geheten, biedt plaats aan 560 personen en omvat voorts een vijftal vergaderlokalen.

Een pijporgel, dat 18 stemmen zal krijgen, is in bestelling. Met inbegrip van grond, orgel en inventaris heeft het gebouwcomplex f 800.000.- gekost.

Bij de ingebruikname lichte Ds. C. G. Bos de naam van de kerk toe vanuit Openb. 1 : 12 b-18 en 1 Petr. 1 : 3-5. Namens B. en W. van Zwolle sprak wethouder Runhaar, terwijl namens de commissie van beheer en de bouwcommissie het woord gevoerd werd door br. E. Boer. Architect Boxman dankte allen, die aan de totstandkoming van het gebouw hebben meegewerkt. Verschillende geschenken werden aangeboden. Het koor

„Sangh en Spel” zorgde o.l.v. Melis Lok voor een muzikale omlijsting van de toespraken, ook werd een muzikale bijdrage geleverd door Dick Groenenberg, klarinet met orgelbegeleiding. De bijeenkomst werd besloten door Ds. Z. G. van Oene, die speciaal nog de heer E. Koning te Enschede dank zegde voor de vervaardiging der kleurrijke ramen.

De zaak - Ds. A. Duits. De classis Enschede heeft zich geschaard achter de uitspraak van de kerk te Enschede-Oost, Ds. A. Duits wederom te erkennen en te ontvangen als dienaar des Woords in de Gereformeerde kerken in Nederland. De classis zal er bij andere classicale ressorten op aandringen zulk eveneens te doen.

Ds. J. Meilof. Op een gemeentevergadering van de kerk van Bolnes-Slikkerveer werd het koperen ambtsjubileum van Ds. J. Meilof herdacht; tevens nam men in deze bijeenkomst afscheid van Ds. Meilof, die vertrekt naar Beverwijk. Geschenken onderstreepten de dankbaarheid van de gemeente voor de pastorale arbeid van de vertrekende predikant.

Zondagmiddag 30 januari hield Ds. Meilof zijn afscheidsprek over Hebr. 10 : 36-39. Na de dienst voerden verschillende sprekers het woord.

Ds. E. T. v. d. Born. Tijdens een gemeentevergadering op 4 februari nam de gemeente van Helpman afscheid van Ds. E. Th. v. d. Born, die op 1 januari j.l. om gezondheidsredenen met emeritaat is gegaan. Verschillende sprekers getuigden van hun waardering en haalden herinneringen op. Tenslotte sprak Ds. v. d. Born zelf.

Curacao. De kerkeraad van Curacao richtte zich met het volgende schrijven tot die van Amstelveen:

Nu wij, inmiddels al weer een week geleden, afscheid hebben genomen van Ds. Schoep, wil de kerkeraad U hierdoor zeer hartelijk dank zeggen voor Uw bereidwilligheid om Ds. Schoep gedurende 4 maanden aan de gemeente van Curacao af te staan. Met grote dankbaarheid en blijdschap zien wij terug op het vele werk dat Ds. Schoep in zo korte tijd in ons midden mocht verrichten. Het werk is hem zeer zeker niet bespaard gebleven, doch mede doordat één der broeders hem een auto ten gebruike afstond, was hij snel ingewerkt. In dat vele werk dat Ds. Schoep te verrichten kreeg, betoonde hij zich een getrouw dienstknecht van zijn Heer Jezus Christus; met volle ijver en toewijding aan zijn Opdrachtgever heeft hij zich ingezet. Zeer bijzonder werden wij iedere zondag opnieuw vermaand en vertroost door de rijke opening der Schriften. De kracht van dat Woord kunnen wij niet meten; wèl echter hebben wij mogen zien, dat mede door de rijke verkondiging van het Evangelie van Jezus Christus door Ds. Schoep, een gezin van de geregelde bezoeken aan de Verenigde Protestantse Gemeente uit overtuiging daarvan afzag en zich voegde bij onze gemeente en zich onder opzicht en tucht onzer kerkeraad stelde. De Here heeft Ds. Schoep's prediking ook daarvoor willen gebruiken. U verstaat broeders, dat wij met heel de gemeente van Curacao, met grote dank aan de Heer der Kerk op de arbeid van Ds. Schoep terug zien; dank ook voorts daarvoor, dat Hij de broederschap in Amstelveen bereidheid gaf die arbeid mogelijk te maken.

Van harte hopen wij, dat de ervaringen, die Ds. Schoep gedurende zijn verblijf in de west heeft mogen opdoen, voor hem van blijvende waarde mogen zijn en dat er voor de kerk van Amstelveen ook „winst” uit moge voortvloeien, zoals de kerkelijke arbeid voor U en voor ons ten behoeve van respectievelijk Uw en onze gemeente het verzamelen van schatten ten doel heeft. Wat betreft de financiële regelingen, Uw kostenberekening zien wij gaarne tegemoet.

Met heilbete en broedergroet
verblijven namens de kerkeraad

w.g. L. van Woerkom, praeses.
w.g. K. Stelpstra, scriba.

KINDERBESCHERMING ÉN TEHUIS

Een andere kop.

We hebben afscheid genomen van „Naar een eigen tehuis”. Vijf volle jaren heeft het dienst gedaan. Daarbij was de camera vrijwel uitsluitend gericht op het tehuis en kwam slechts bij uitzondering een ander onderdeel op het beeldscherm. Deze beperking schakelen we uit en willen nu gaan streven naar een meer volledig beeld.

Waarom we hiertoe besloten?

Om verschillende redenen. De voornaamste daarvan was de steeds weerkerende opmerking: we weten zo heel weinig van de Stichting. De werkers van de Stichting onderschrijven dit. Herhaaldelijk ontmoeten zij een zo grote onwetendheid, dat een vlotte hulpverlening erdoor wordt bemoeilijkt. Dit is niet prettig voor wie de zaak behandelt, doch wat erger is, de kinderen moeten te lang wachten op een oplossing.

Er wordt niet alleen te veel getalmd met het

vragen van de hulp der Stichting, doch er gaan ook te weinig deuren open om aan kinderen van 6 jaar en ouder een gastvrij onderdak te verlenen.

Vandaar: kinderbescherming én tehuis.

Deze vormen geen tegenstelling. Ze hebben alles met elkaar te maken.

Nu het tehuis.

Een maand geleden hing er wat in de lucht. Het is geen nieuwe depressie geworden. De bewolking is zelfs aan het breken. Op 22 december hebben enkele bestuursleden een bespreking gehad met de Secretaris-Generaal van het ministerie van Justitie. Het resultaat was belangrijk gunstiger dan de bij ons levende verwachting. Schriftelijk werd meegedeeld, dat door de minister van Justitie spoedig een urgentieverklaring zal worden gezonden aan het ministerie van Bouwnijverheid en Ruimtelijke ordening. We mogen zelfs aannemen, dat dit inmiddels is geschied. Het wachten is nu op de bouwvergunning. Vanwege deze gunstige ontwikkeling is de hoop herleefd en ieder aangespoord met spoed verder te werken.

Doet U mee?

U vraagt op welke wijze? Postrekening nr. 52325 van de Stichting Gereformeerde Kinderbescherming te Ede staat klaar voor U om Uw bijdrage in ontvangst te nemen.

Een verzoek.

Er worden veel giften ontvangen zonder vermelding, waarvoor ze bestemd moeten worden. Tot heden werd door de administratie voorrang verleend aan het tehuis. Een soort salomosoordeel. Toch bevredigde dit op de duur niet. Daarom is nu besloten alleen die giften voor het tehuis te bestemmen, wanneer dit op de overschrijving staat aangegeven. Alle andere giften komen dan ten gunste van het normale werk van de Stichting. Overwogen wordt ook hiervan van tijd tot tijd een verantwoording te geven.

Mogen wij op Uw medewerking rekenen?

Verantwoording tehuis.

Wij starten dan met een gift van f 1.000,—, ontvangen op de valreep van het oude jaar. De gever, die geen onbekende voor ons is, riep hiermede „oude” herinneringen op. Andere verrassingen waren:

Nog een laatste steentje voor het tehuis f 50,—; via Ds. Arnold, Amersfoort. „Van een zuster, bij elkaar gespaarde stuivers” f 11,60; gift voor het tehuis f 15,—; M.V. „Maria”, Hoogeveen, coll. op de jaarverg. in het voorjaar 1965 f 45,15; Prikkaartenactie d. de jeugdvereniging „Eben-Haezer” te 's-Gravenhage-Z/W f 121,50; Opbrengst 1965 Rehobothschool te Hoogkerk f 165,—; restant kerstfeestviering v. d. jeugd Geref. Kerk Meeden f 3,41; de jongens, die een lelijk woord zeggen, moeten 1 cent in het potje doen. Hierbij het resultaat van een „slecht” leven, (Zeg jongens, houdt de zaak mooi!) f 3,29; De dankbare ouders van Margreet Christina f 10,—; i.v.m. geboorte Wilhelmina Johanna f 5,—; gift n.a.v. geboorte Evert Marius f 10,—; van Erik Jan f 10,—; Extra gift uit Canada bij verkoop grammofoonplaat „Een Vaste Burcht”, ver. koren o.l.v. Nina Wind f 11,31; geïnd op

Redactieleden:

Dr. J. BOSCH, P. GROEN, Prof. Dr.
H. J. JAGER, Prof. C. VEENHOF,
Ds. G. VISEE

Adres van de Redactie:

J. Bosch, Engelenbergstr. 4, Kampen

Geref. Persvereniging „Opbouw”:

adres secretaris en penningmeester:
Van Lynden van Sandenburglaan 16,
Utrecht. Telef. 030-711450. Giro 448367.

Administratie abonnementen:

Drukkerij Steenberg,
Slotlaan 220, Zeist

Abonnementenprijs

f 12.— per jaar (bij vooruitbetaling)
Zeist. Giro 233117.

diner t.g.v. een huwelijk - (kwartjes boete op foute antwoorden bij vragen bijbelse geschiedenis) - (Gaat zo door) f 10,75; zie G.G. 15-12-65 f 25,—; overschot likwidatie van een fonds - thans ter ziele, (Wel zielig) f 60,34.

Verdere giften: 3 van f 2,50; 11 van f 5,—; 1 van f 7,50; 21 van f 10,—; 2 van f 12,50; 1 van f 13,—; 2 van f 15,—; 4 van f 20,—; 17 van f 25,—; 1 van f 26,—; 4 van f 50,—; 4 van f 100,— en 2 van f 200,—.

Onze conclusie is ook ditmaal: Gevers en geefsters, groten en kleinen, onze hartelijke dank. Intussen gaat onze belangstelling weer uit naar de volgende „oogst”.

Totaal ontvangen in 1965:	kerken	f 31.123,16
	particulieren	f 23.125,47
Tot 19-1-1966:	kerken	f 2.261,59
	particulieren	f 1.083,19

VERANTWOORDING GIFTEN KERKWERK WALDENZEN IN ITALIË

De volgende giften werden nog ontvangen:

R.B. te G. f 2,50; J.L. te K. (25e maal) f 2,50; J.W.H. te V. f 5,—; C.v.A. te U f 25,—; totaal f 35,—; totaal inclusief vorige verantwoordingen f 8.511,99.

Verdere giften zullen gaarne door mij worden ingewacht.

Het gironummer is 50440 t.n.v. P. Groen, Rotterdam.

P. Groen.

Ter overname:

55 delen der KORTE VERKLARING
voor f 220,—.

Br. onder no 7 Adm. „Opbouw”, Slotlaan 220, Zeist.

De God van ons aller leven heeft het behaagd tot Zich te nemen onze medebroeder

JAC. G. VAN OORD

Van de oprichting af heeft br. Van Oord met zijn gaven het werk van onze Stichting als voorzitter der Commissie van Toezicht op uitnemende wijze gediend en wij gedenken hem daarom met oprechte dankbaarheid.

Voor het bestuur van de Stichting Emeritering.
J. KOOIMAN, voorzitter
H. J. WIJN, secretaris

Voor de Commissie van Toezicht:
Mr. A. VEENSTRA, secretaris

VERSCHEENEN: DE TWEDE DRUK VAN

OORSPRONG EN TOEKOMST VAN DE CREATIEVE MENS

door Dr. J. Stellingwerff

Grafiek van Flip Vanderburgt. 240 pag. Geb. in geplast. band f 12,—. „Niet het minst voor hen, die zich met simpele rationalistische argumenten afmaken van de bijbel en menen dat het christelijk geloof in deze tijd onhoudbaar is en een antiquarische aangelegenheid, is Stellingwerffs werk een gevaarlijk boek. Zij blijken met lege handen te staan en moeten opnieuw kiezen” schreef Ds. Van Pagée in Aksent.

Verkrijgbaar bij de boekhandel en bij de uitgever:

BUIJTEN & SCHIPPERHEIJN, VALKENBURGERSTRAAT 106, AMSTERDAM